

Genf teokratikus társadalom volt?

írta Michael Horton

fordította Cserhádi Mátyás

Ebben a folyóiratban jelent meg először: © 1992 Modern Reformation Magazine / ACE

Az oxfordi Gillian Lewis azt írja az elsőkézből származó források alapján, hogy „Genfnek a jelentősége mind szimbólikus, mind mitikus is”. Barátai azt mondták róla, hogy az igaz hit tükré és modellje volt, egy menedékhely felnövő fiatalok számára, egy erődítmény, ahol kiképeztek és kiküldtek katonákat, akik körbevitték az Evangélium üzenetét, illetve akik az Igét kiszolgáltatták. De voltak mások, ellenségek, akik Genfben az örödg búvóhelyét látták, ami az eretnecség, ateizmus, és szabadosság forrás volt.¹

Amint a város csatlakozott a Reformációhoz, és felmondta hűségét a püspöknek és a savoy-ai uralkodónak, menekültek áradata előzönlötte a várost. Az egyik napról a másikra Genf a protestáns hit egyik fellegvára lett, Wittenberghez, Zürichhez, illetve Strasbourghoz hasonlóan. Külföldi látogatók pedig elcsodálóztak a város teológiai, illetve gyakorlati látványosságain.

Ennek ellenére többnyire hamis képet festettek nekünk a városról a gimnáziumi tanáraink, amelyeknek szinte semmi közük nem volt ahhoz, amit a szemtanuk elmondtak nekünk, akár barátok legyenek, akár ellenségek. Olyan képek ezek, amelyek egy fekete akadémiai ruhában felöltözött zsarnokról szólnak, aki a titkos szolgálat tizenhatodik századi változatát szervezte, akinek az volt a célja, hogy senki ne élvezze magát. Egyébként az a figyelemreméltó dolog, hogy ez a kép egyáltalán fennmaradt, noha a világ vezető történészei megcáfolták, akik a Reneszánsszal, illetve a Reformációval foglalkoztak egy fél évszázadon keresztül. Ennek a hamis képzetnek az alapja az volt, hogy azt állították Genfről, hogy az teokrácia volt, ahol Kálvin a pápája volt.

A vonakodó reformátor

Az oxfordi professzor, Alister McGrath azt írja, hogy „A Reformáció előtt Genf egy haldokló egyházi város volt”². 1535-ben a városi tanács betiltotta a misét, mire a püspök kiközösítette az egész genfi lakosságot. Hónappal később a saját érdemeit állították elő, amelyekre az volt ráírva, hogy „Sötétség után világosság!” A protestáns város Bern Genf védelmére sietett, és ezzel függetlenítette magát a savoy-ai uralkodótól. Ennek ellenére a városnak magas adóssága volt, és a vezetése pedig céltalan volt, ami a Szovjetunió felbomlása után keletkezett államokhoz hasonló helyzetet teremtett elő. Amíg a püspök erőszakkal fenyegetett, a nép megszavazta a Reformációt 1536, május 25.-én.

De ez csaka kezdet volt. Jól képzett vezetőség nélkül Genf városa az összeomlás szélén járt. Az új köztársaságnak egy látással rendelkező fiatal vezetőre volt szüksége.

Kálvin János teológiailag, illetve jogilag képzett ember volt, az utóbbi volt a választott területe; a Reneszánsz vezető intellektuális embereinél tanult. Az első kiadott műve Seneca De Clementia elemzéséről szólt. Ebben a műben Kálvin a nyelvi, illetve a jogászai tehetségeit összekombinálta, és a római filozófusnak a polgári törvény végrehajtásában mutatkozó engedékenységről és együttérzésről szóló gondolatait mutatta be (ami közös volt Kálvinnal is). Seneca és Calvin mindketten olyan nehéz korszakban élt, amikor a hatalmat személyes érdekek miatt használták fel, olyannyira, hogy ezzel az egyház és a társadalom erkölcsileg megromlott. Ebben a korban Kálvin egyre jobban „lutheránus” lett, és minden egyes evangéliumi írást elolvasott, amit megtalálhatott. Kálvin elhagyta Párizst, mivel menekülnie kellett a hatóságok előtt, és 1536 július 15.-én Strasbourg irányában menekült, ahol Martin Bucernek ott volt a központja. Ám a francia király és a császár háborúban állta egymással, úgy, hogy a Strasbourgig vezető út le volt zárva Franciaország felől. Ez a nehézség ugyan nem állította meg Kálvint, így kerülő úton keresztül Genfben megállt egy éjszakára. Igen, csak egy éjszakára.

Kálvin még csak nem is sejtette, mi vár rá Isten gondviselése szempontjából. Az idős és szigorú Guillaume Farel, a város legfőbb református pásztorja magához fogadta Kálvint. Kálvin ismeretlen volt a városban, és úgy akarta, hogy ez így maradjon. Kálvin erről így ír:

Ott senki nem is tudta, hogy én vagyok az Institutio szerzője... ameddig Guillaume Farel arra kényszerített, hogy ott maradjak Genfben, enm is annyira tanácsa vagy érvei szerint, hanem úgy, mintha egy rettenetes átok miatt, mintha Isten rám tette volna a kezét, hogy ott tartson.... És akkor valaki... felfedezte, hogy ott voltam, és másoknak elmondta. Erre Farel mindent megtett, hogy ott tartson engem. Mire megtudta, hogy néhány személyes tanulmányt szerettem volna még ott folytatni, amire szabaddá akartam tenni magamat..., Leintett engem, mondán, hogy talán Istennek tetszene, hogy megátkozza a magántanulmányaimat, illetve szabad időmet, ha elmennék és megtagadnám azt a segítséget, amelyre szükségük volt egy ennyire nehéz helyzetben. Ezen szavak olyannyira megérintettek engem, hogy feladtam az eredeti úticélot. A féltékenységemet tekintetbe véve nem akartam magamat bármiféle meghatározott feladatra elszánni.³

Dr. McGrath azt írja, "Visszahúzódó személyiség volt, és inkább intellektuális beállítottságú volt, kevés jelt adott magáról, hogy hasznos lenne az agresszív genfi politikában az 1530-as években."⁴ Ebben az időben Kálvin nem volt több egy bibliai és teológiai előadónál.

A nagy pillanat akkor érkezett, amikor Bern vissza akarta téríteni Lausanne-t egy nyilvános vita során; a berniek meghívták Farel-t, hogy a református álláspontot képviselje, és Farel magával vitte Kálvint is. Amikor Farelnek nehezebbre esett a katolikusok azon állításaira felelni, miszerint a reformátusok figyelmen kívül hagyják az egyházatyák tanításait, Kálvin felállt, hogy ő maga válaszoljon. "Kálvin egyhuzamban egy sor katolikus tanítást felmondott, referenciájukkal együtt – és láthatóan pusztá

emlékezetből – így teljesen megsemmisítette az ellenfelének szavahihetőségét."⁵ Miután Kálvin megnyerte Lausanne-t a Reformáció ügyének, arra kérték fel, hogy a város hitvallását is megírja. Emelett kinevezték a Szent Péter katedrális templom pásztorává Genfben.

Hosszú évek egyházi dominanciája után a városi tanács nem volt készséges visszaadni az egyháznak az őt illető szellemi hatalmát, még kevésbé bármilyen világi hatalmat. "A katolikus elődeikkel szemben," írja McGrath, "minden hatalmat és pénzügyi támogatást nélkülöztek; sőt nem is számítottak genfi polgároknak, és nem is képviselheték magukat a döntést hozó szervezetekben sem."⁶ Kálvin és a városi tanács között egyre nőtt a feszültség. Kálvin azt akarta, hogy az úrvacsorát gyakrabban szolgáltatassák ki (ha lehet, minden alkalommal, amikor az ígét hirdették); azt akarta, hogy a kiközösítés joga csakis az egyházat illesse, és nem az államot, hiszen az utóbbi gyakran arra használta fel, hogy ezzel megfenyegezzék a politikai ellenségeit. Más szavakkal Kálvin nagyobb elválasztást kívánt az egyházi és világi szférák között. Ennek ellenére a városi tanács megtagadta Kálvinnak és Farelnek a reformjaikat. Amikor tovább nem engedtek annak, hogy a városi tanács beleszóljon az egyházi ügyekbe, mindkettőt Strasbourg-ba úzték.

A vonakodó visszatérő

Strasbourg-ban (1538-41) Kálvin úgy érezte, mint ha a mennyben lenne. Martin Bucer a tanítója lett, és Kálvin az ottani francia református egyházközség pásztora lett. Ebben az időben Kálvin közzétette néhányat az ő ismertebb művei közül, sőt arra is volt ideje, hogy feleségül vegye Idelette de Bure-t, aki az egyik anabaptista barátjának az özvegye volt. Minden újabb sikerrel Kálvin egyre jobban érezte magát Strasbourg-ban, de idővel Genf megint magához hívta.

Először, a városi tanács felkérte őt arra, hogy választ írjon Sadoletto bíborosnak, aki arra szólította fel a genfiakat, hogy visszatérjenek Rómába. Kálvin megtette, és igen meggyőző választ is írt; a reformátor úgy gondolta, hogy elég ártatlan munka volt, hiszen Strasbourg nyugalmában és támogató légkörében tehetette meg. Genf ismételten bocsánatot kért Farelnek és Kálvinnak, és megint megkérte őket, hogy visszatérjenek, de egyikük sem tűnt, mintha megérintette volna őket a meghívás. Végülis Farel rábeszélte Kálvint hogy visszatérjen 1541 februárjában, és noha ő maga nem ment el, Kálvin visszatért Szeptember 13.-án.

Dr. McGrath arra mutat, hogy "mennyire mélyen be van ágyazva a 'genfi diktátor' mítosza a népszerű vallási, illetve történelmi irodalomban," és hogy például Balzac és Huxley műveire mutat, akiknek az állításai mögött nincsenek történelmi tények, de ennek ellenére többen sikerült alakítaniuk azon, hogy hogyan szemléljük Kálvint, mint maguk a történelmi tények.⁷ A genfi reformátort "eltiltották a városi döntéshozástól. Nem is szavazhatott; nem is tölthetett be hivatalt sem."⁸ Sőt, még kevés hatalma is volt a saját egyházi ügyei fölött!

Kálvin tényleg megégette Szervétet?

Mégis, van egy bizonyos esemény, ami jól kötődik Kálvin vezetőségéhez a genfi egyházban, ami közelebbi vizsgálatot érdemel: 1553 október 25.-én a városi tanács parancsot adott arra, hogy Szervét Mihályt égessek meg azzal a váddal, hogy eretnek.

Kálvin tényleg megégette Szervétet, ahogyan a népszerű felfogás tartja? A válasz az, hogy világosan nem! Először is, Kálvin levelezett Szervéttel, és arra van bizonyíték, hogy titokban próbálkozott vele találkozni, hogy a Szentháromság tagadóval találkozzon, és meggyőzze őt a tévedéséről. Miután megmenekült a biztos kivégzéstől a római katolikus hatóságok elől Franciaországban és Bécsben, Szervét Genfben érkezett meg, és nyilvánosan felfedte magát Kálvin előtt. Szervétet letartóztatták, és noha Kálvin mind teológus, mind jogász volt, akit a városi tanács arra alkalmazta, hogy a társadalmi segélyt, várostervezést, illetve a közhigiéniát és hasonlókat illetően törvényeket fogalmazzon meg, nem ő volt a főügyész. Emlékezzünk arra, hogy nem is rendelkezett olyan jogokkal sem, ami az átlag polgárt is megillette!

Másodszor, Kálvin ebben az időben a városi tanáccsal vívott csatáinak csúcspontján volt. Ha Szervét kivégzését szorgalmazta volna, éppen ez menthette meg az áldozat életét! Amikor Szervétnek felajánlották, hogy vagy Bécsben vagy Genfben bíróság elé állítsák, Genfet választotta. Valamilyen oknál fogva gondolhatta, hogy a túlélési esélyei nagyobbak voltak Genfben. Ennek ellenére a városi tanács, amelyet a Kálvin elleni csoport vezetett, elszánta magát arra, hogy bebizonyítsa, hogy Genf megbízható református város volt, aki fenntartotta a hitvallást, így Szervétet az égetés általi halálra ítélték el. Kálvin kérte a városi tanácsot, hogy emberségesebb módon végezzék ki Szervétet, mint a megégetés, amit az eretnekek számára tartottak fenn. De a városi tanács természetesen elutasította Kálvin kérelmét. Farel meglátogatta Kálvint a kivégzés alatt, és úgy hírlik, hogy annyira zavarta a kivégzés, hogy elment anélkül, hogy elkészönt volna.

Ebben az időszakban, mellesleg, harminckilenc eretneket végeztek ki párizsban, és az Inkvizíciót megerősítették Spanyolországban és Olaszországban, valamint Európa számos más részén is. Annak ellenére, hogy sok nem ortodox hitű ember a katolikus hatóságok elől menekülve Genfben érkeztek, Szervét volt az egyetlen eretnek, akit megégettek Kálvin fényes otléte alatt.

Sőt azt is el lehet mondani, hogy a református városok meghívták magukhoz a zsidókat, aiket szintén üldözték az Inkvizícióban. A puritán Cromwell Angliát később menedéket adott nem ortodox vallású embereknek, sőt olyanoknak is, akikkel ő maga sem értett egyet, különösen a zsidók számára. Ugyanez igaz Hollandiára, illetve Strasbourg-ra. Nem csoda, hogy amikor az emberi jogokra és a nemzetközi kapcsolatokra gondolunk, eszünkbe jutnak ezek a reformátori (vagy hajdani reformátori) városok – Genf, Strasbourg (a nemzetközi emberi jogok intézményének, illetve az európai parlament, valamint más segély, illetve emberjogi szervezet hazája), Amszterdam, és London a lista tetejére kerülnek.

Íme az igazi Kálvin

Tény, hogy Kálvin sokat törődött a nyájával, aki például a veszélyes pestistől haldokló embereket látogatott meg abban a kórházban, amelyet ő újfent alapított meg, noha figyelmeztették a veszélyek miatt. Nemcsak „kockára tette az életét”, a holland történész, L. Penning szerint, hanem „a betegek számára többet ért el azáltal, hogy fejlett higiéniai technikákat alkalmazott”⁹ Ő volt a diakónusi szolgálat megtervezője, aki Dr. Gillian Lewis szerint „magára vette a betegek és tehetetlen szegények napi gondjait”, és ezáltal „elnyerte azt a becsületet, ami azzal jár, hogy az egyház négy részű munkáját végezte”¹⁰ Ő szorgalmazta a városi tanácsot arra, hogy alacsony kamatú hiteleket adjon azoknak a szegény vállalkozóknak, akiket egy bizonyos mesterségre kiképezte a diakónusi hálózat.

Kálvin volt az, aki egyetemes, ingyenes oktatást szorgalmazott a város minden lakójának, amint Luther és a többi reformátor is megtette, és „1541-től mindig úgy kelt fel az ágyból, és úgy feküdt le, azzal a gondolattal, hogy 'hogyan adhatnánk Genfnek egy egyetemet?'”¹¹ Az ő tanítványai voltak azok, akik az Evangéliumot, valamint a demokrácia gondolatainak csíráit terjesztették el a nyugati világban.

A reformátorok számára, de különösen Kálvin számára, a Soli Deo Gloria elv (egyedül Istené a dicsőség) az élet terve és a jó tettek azt jelentette, hogy gondozni kell a szomszéd embert, küzdeni kell az igazságért, építeni kell templomokat, étkezőket, kórházakat, illetve egyetemeket a Nagy Király dicsőségére.

Íme itt van a „genfi diktátor”, akinek a szolgálatát először ellenezték, utána többször visszakérték, majd akadályoztatták, majd a végén diadalra és megbecsülték azok által az emberek által, akikkel Kálvin elvileg rosszul bánt volna. Penning azt írja, például, hogy élet vége felé, amikor Kálvint meglátták az utcán, a polgárok és a „híres idegenek” azzal köszöntötték, hogy „lám, ott megy a nagy mesterünk, Kálvin!” 1564 március 10.-én a városi tanács kihirdette, hogy egy napig imádkozzanak Kálvin egészségéért, és a reformátor helyreállt egy kis időre. Amikor húsvét napján, április másodikán Kálvint bevitték a Szent Péter templomba, hogy úrvacsorát vegyen Bézától, az utódjától, a közösség el kezdett sírni.

Az a városi tanács, amely évekkel azelőtt meghatározta, hogy Kálvin genfi prédikációi milyen hosszúak legyenek, és akik annyira ellenezték a pásztori szolgálatát, most megszavazták, hogy egy tekintélyes pénzösszeget ajánljanak fel neki, de a reformátor nem fogadta el, mondván, hogy nem képes a pozíciót betöltenie. Kálvin május 27.-én, szombaton halt meg, ötvenöt évesen. "Amikor késő éjszaka elterjedt a hír Kálvin haláláról, sokan sírtak, amint egy nép megsiratja a jótevőjét," írja Penning. "A Kánon utcát elárasztották az emberek; az emberek valósággal elzarándokoltak a reformátor halottas ágyához, és a kormánynak meg kellett hogy akadályozza a túlnyomást."¹² A város, a maga száműzöttek, polgárainak, és külföldi küldötteivel egyetemben végig követték a gyászmenetet. Kálvin azon erősködött, hogy testét egy egyszerű fadobozba tegyék, és hogy egy jeltelen sírba helyezték el. Ez bizonyára nem egy zsarnoknak a temetése volt.

Referenciák

1. Dr. Gillian Lewis, "Calvin and Geneva," in *International Calvinism* (Oxford Univ. Press), 39. o.
2. Dr. Alister McGrath, *A Life of John Calvin* (Cambridge: Basil Blackwell, 1991), 86. o.
3. *ibid.*, 95. o.
4. *ibid.*, 96. o.
5. *ibid.*, 97. o.
6. *ibid.*
7. *ibid.*, 105. o. ff
8. *ibid.*, 109. o.
9. L. Penning, *Life and Times of Calvin*, transl. by B. S. Berrington (London: Kegan, Trench, Trubner, 1912), 287. o.
10. Lewis, *op. cit.*, 44. o.
11. Penning, *op. cit.*, 288. o.
12. *ibid.*, 391. o.